

UDK: 347.51
Pregledni članak
primljen 13. ožujka 2008.

Mr. sc. Alena Jurić, asistentica,
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

STJECANJE VLASNIŠTVA PLODOVA I DIJELOVA STVARI

Ovaj rad se bavi analizom odredaba Zakona o vlasničko-pravnim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine koje se odnose na stjecanje vlasništva odvajanjem plodova i dijelova stvari. U radu se postavlja pitanje usklađenosti tih odredaba s međunarodnim standardima europskog prava. Analiziraju se i spomenute odredbe u Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima Republike Hrvatske i u Austrijskom građanskom zakoniku te se daju prijedlozi za dopunu teksta, već pripremljenog. Nacrta zakona o stvarnim pravima Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: vlasništvo, plodovi, dijelovi stvari, proizvodno načelo, supstancijalno načelo

Uvod

Pravni karakter plodova i dijelova stvari se ogleda upravo u reguliranju stjecanja vlasništva nad njima. Odvajanjem plodova kao i odvajanjem dijelova stvari nastaje tzv. unutarnji priraštaj¹ pa se u svezi s tim postavlja pitanje njegova vlasništva. Naime, faktične promjene na stvari odnosno priraštaj izaziva kako stvarnopravne tako i obveznopravne učinke. Dolazi, posebice, do izražaja u onim pravnim odnosima na temelju kojih nekome pripadaju plodovi tuđe stvari, kada se plodonosna stvar predaje singularnom sukcesoru, kada se stvar vraća vlasniku itd. Stjecanje tog unutarnjeg priraštaja može se riješiti primjenom bilo načela supstancije, bilo proizvodnog načela, bilo njihovom kombinacijom, o čemu će biti riječi u nastavku rada. Svako od nabrojanih načela izaziva različite pravne posljedice - više ili manje prihvatljive današnjim uvjetima razvijajućeg tržišnog gospodarstva i slobode privatnog vlasništva. Analizirajući stjecanje vlasništva odvajanjem plodova i dijelova stvari u zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine,

1) Pod priraštajem (accessio) u užem smislu riječi podrazumijevamo sve ono što se razmjerno trajno sjedinilo s drugom stvari, na način da je postalo njenim sastavnim dijelom. No, pojam priraštaja se proširuje i na stvari koje su se pretvorile u nove preradom, sjedinjenjem (spajanjem, miješanjem) te na plodove i dijelove stvari koji su se od nje odvojili. Svima je zajednički nastanak faktičnih promjena na dotadašnjem objektu prava koje, kao posljedicu, izazivaju odgovarajuće pravne učinke. O tome više: Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., Stvarno pravo, Informator, Zagreb, 1998., str. 379. - 409.

osvrnut ćemo se u nastavku rada i na odredbe rimskog prava, Zakona o osnovnim vlasničko-pravnim odnosima², kao prethodnika sadašnjeg zakona³, te na Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima susjedne Republike Hrvatske⁴ te Austrijski građanski zakonik⁵ s kojim je Bosna i Hercegovina povezana u povijesno-pravnom smislu.

1.1. Pojam proizvodnog i supstancijalnog načela

Proizvodno načelo su afirmirala srednjovjekovna prava. Naime, proizvođač bi prvenstveno stekao pravo na plodove pod uvjetom da je tuđe zemljište obrađivao izvršavajući svoje pravo na urađeno ili radeći u dobroj vjeri, odnosno misleći da mu to pravo pripada. S obzirom da je priraštaj, općenito, najčešće rezultat nečijeg rada, prema proizvodnom načelu, dakle, priraštaj pripada onome tko je stvar proizveo svojim radom. Uzima se u obzir kreativan ljudski rad kojim se stvara nova vrijednost zbog čega se on, kao takav, i vrednuje. Riječ je o radu koji je tako djelovao na stvar da je ona pod njegovim utjecajem izmijenila svoj identitet, prestala biti ona stvar koja je do tada bila i postala neka nova stvar, odnosno stvar jedne vrste je postala stvar druge vrste.⁶ Primjerice, netko svojim radom može pridonijeti nastanku ploda vlasnikove stvari ili vlasnikovu stvar preraditi ili spojiti s nečijom drugom stvari. U rimskom pravu proizvodno načelo se nije uvažavalo, pa je preraditelj imao eventualno samo obveznopravne zahtjeve glede priraštaja.⁷ To, primjerice, znači da bi onaj tko neovlašteno obradi tuđe zemljište imao pravo na naknadu samo nekih troškova a ne i na plodove koje bi proizveo.

Ovo načelo se još više afirmiralo u socijalističkim zemljama, ali u isto vrijeme i kompromitiralo zbog svoje radikalne verzije. U svojoj radikalnoj verziji ono je omogućavalo stjecanje priraštaja stvari, iako ju se nepošteno posjedovalo i bez nekog pravnog temelja. Primjena proizvodnog načela u ovako radikalnoj verziji posljedica je marksističkog učenja o odnosu sredstava za proizvodnju i ljudskog rada u proizvodnji materijalnih dobara i vulgarizacije tog učenja.⁸ Ono se, samo kao korektiv, koristi i u pravnim poredcima kontinentalnoeuropskog pravnog kruga s tim da primat, ipak, pripada supstancijalnom načelu.

2) Službeni list SFRJ, br. 6/80., u nastavku rada koristit će se kratica ZOVO

3) R BiH je 1992. god. preuzela ZOVO iz 1980. (noveliran poslije ustavnih amandmana 1990. god.), potom 1995. kao vlastiti zakon da bi 24. 2. 1998. god. donijela federalni Zakon o vlasničko-pravnim odnosima, Službene novine FBiH 6/98, 29/03.

4) Ovaj zakon je prvi put objavljen u Narodnim novinama, br. 91/96., stupio je na snagu 1. siječnja 1997. god., dalje: 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01, u nastavku rada koristit će se kratica ZV RH

5) U nastavku: ABGB Ovaj zakon seže iz 1811. godine i jedna je od najvažnijih svjetskih kodifikacija s početka XIX. st. Stupio je na snagu 1. siječnja 1812. Ovo veoma značajno kodifikacijsko djelo je utemeljeno na načelima rimskog prava. Radovi na njemu su trajali dvadesetak godina, od 1790. Ono je i danas na snazi u Austriji, jasno s pridodanim mu novelama. Po aneksiji Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske 1878. ovaj zakon je u primjeni bio i na ovim područjima. Naime, primjenjivao se u oblasti stvarnog i obveznog prava, dok su se u oblasti bračnog i nasljednog prava primjenjivale odredbe šerijatskog, običajnog i crkvenog prava. Više o tome: Gams, A., Đurović, Lj., Uvod u građansko pravo, Naučna knjiga, Beograd, 1980., str. 17. i 25. - 27.

6) Gavella, N., Stjecanje prava vlasništva stvaranjem nove stvari, Privreda i pravo, br. 12/1980., str. 24.

7) O tome: Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., Stvarno pravo, Informator, 1998., str. 381.

8) Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., Stvarno pravo, Informator, 1998., str. 381.

Prema supstancijalnom načelu ili načelu supstancije, koristi od vlasnikove stvari pripadaju vlasniku te stvari iz čega proizlazi da i priraštaj, kao korist od vlasnikove stvari, pripada njemu. Ovo supstancijalno načelo karakteristika je pravnih poredaka kontinentalnoeuropskog pravnog kruga. Njega su, kao izvorno rimsko načelo, preuzeli veliki građanski zakonici kontinentalne Europe. Tako unutarnji priraštaj (odvojeni plodovi, dijelovi stvari) nakon što su stekli svoju pravnu samostalnost i dalje pripadaju vlasniku stvari od koje su se odvojili u novu stvar. Za razliku od rimskog prava, kojemu je ono bilo isključivo načelo po kojemu se stječe priraštaj, suvremeni kontinentalnoeuropski građanski zakonici ga uvažavaju kao opće pravilo, s tim da ga ipak korigiraju proizvodnim načelom kao iznimkom od pravila.⁹

2. POJAM I VRSTE PLODOVA

Plodovi su stvari koje glavna stvar daje periodično, po svojoj namjeni¹⁰, ne iscrpljujući svoju supstancu. Dovoljno je i relativno očuvanje glavne stvari. U Zakonu o vlasničko-pravnim odnosima Federacije BiH nema definicije ploda u pravnom smislu riječi, ali ju se zato nalazi u Nacrtu zakona o stvarnim pravima BiH: "Plodovi su stvari koje jedna stvar daje prirodno ili posredstvom nečijeg rada, kao i sve drugo što ona daje s obzirom na svoju namjenu. Plodovi su i prinosi koje jedna stvar ili pravo daje periodično i bez uništenja njene suštine (prirodni plodovi) kao i prinosi koje stvar ili pravo daje na osnovu nekog pravnog odnosa (civilni plodovi)."¹¹ Ako se nešto dobilo od stvari tako da je ona time prestala biti potpuna (kompletna) stvar, ono što se tako dobilo nije plod nego dio stvari koji se od nje odvojio.¹²

Od ploda treba razlikovati proizvod (prinos) u užem, tehničkom smislu. U tom smislu proizvod, također, daje stvar kao dio njezine supstance, ali bez periodičnosti (kamen ili pijesak izvađen iz zemljišta, posječena voćka, materijal od srušene zgrade i sl.). Ukoliko vlasnik svojom voljom ostvari periodičnost u odvajanju supstance, onda se radi o plodu (periodična sječa stabala uz relativno čuvanje supstance i sl.). Tako, "plodovima se ne smatraju stabla koja prirodno rastu na zemljištu ili se uzgajaju, a koja se periodično u redovitim vremenskim razmacima ne iskorištavaju u određene svrhe niti neka dugogodišnja stabla ili stabla koja nisu zrela za sječu niti su određena za sječu".¹³ Međutim, u širem smislu, plod se smatra proizvodom stvari.

U teoriji postoje brojne podjele plodova.¹⁴ Tako, neki pravni teoretičari razlikuju organske od neorganskih plodova. Pod organskim plodovima se misli na plodove jagoda, jaja, na mladunčad, školjke koje su se zalijepile ili nastanile uz stijenu itd. a pod

9) O tome: Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., *Stvarno pravo*, Informator, Zagreb, 1998., str. 380. - 381.

10) Stojanović, D., Pop-Georgiev, D., *Komentar zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima*, Treće prošireno izdanje, Beograd, 1986., str. 92.

11) St. 1. i 2. čl. 12. Nacrta Zakona o stvarnim pravima BiH, Izvor: Zbornik radova, Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Neum, 2006. god., str. 504.

12) Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., *Stvarno pravo*, Informator, Zagreb, 1998., str. 72., bilješka br. 51

13) Rješidba, Vrhovni sud Hrvatske Rev-1928/86 od 20. 1. 1987. Izvor: Žuvela, M., Josipović, T., *Pregled sudske prakse*, br. 34/022. Inf. 1995/4318-4319., odl. 51., str. 8.

14) O tome: Rašović, Zoran P., *Građansko pravo*, Podgorica 2006., str. 124. - 126.

neorganskim plodovima na rude, pijesak, kamenja iz zemlje itd. Drugi, pak, teoretičari govore o plodovima u naturalnom obliku i o civilnim plodovima. Plodovi u naturalnom obliku se opet dijele na prirodne (kada ih stvar daje sama od sebe, bez ulaganja ljudskog rada) i industrijske (koji nastaju ulaganjem ljudskog rada). Oni mogu biti neodvojeni (neobrani, viseći) i odvojeni. Odvojeni se, opet, dijele na ubrane i neubrane. Prirodni plodovi se mogu podijeliti i na redovne, koji nastaju korištenjem stvari prema njihovoj namjeni (poljoprivredno zemljište za poljoprivredne proizvode, kamenolom za kamen, voćka za voće itd.) i izvanredne, koji nastaju od stvari mimo njihove redovne namjene (drvo od posječene voćke, skidanje humusa s oranice itd.).

Nadalje, prirodni plodovi su oni koji 'potječu izravno od stvari, eventualno uz sudjelovanje ljudskog rada (poljoprivredni, rudarski, životinjski). Oni mogu biti, opet, strogo prirodni (mere naturales), bez ikakvog ulaganja ljudskog rada, i industrijski, koji nastaju organski, ulaganjem ljudskog rada. Prirodni plodovi (u naturalnom obliku) izravno potječu od 'matične stvari'. Nakon njihova prirodnog nastajanja vlasnik 'matične stvari' ili drugi imatelj prava prisvaja te plodove. Prirodni plodovi su do odvajanja od "matične stvari" njezin dio (pars fundi). Iz toga proizlazi da raspolaganje plodonosnom stvari podrazumijeva i raspolaganje plodovima koji tek trebaju nastati.

Civilni plodovi ili *fructus civiles* su prihodi u novcu ili drugim stvarima, koji nastaju od neke stvari ili prava na temelju pravnog posla. Oni se, dakle, 'crpe iz stvari' kao protuvrijednost - naknada za uživanje koje druga osoba ima nad nečijom stvari. Ta protuvrijednost je najčešće novac koji, onda, pripada vlasniku te stvari poput kamate, rente za nekretnine, dividende, najamnine, zakupnine, a rjeđe u obliku drugih stvari određenih po rodu. Njihova karakteristika je u tome što su to periodični prihodi koje stvar daje na temelju pravnog odnosa vlasnika stvari s drugom osobom. Civilni plodovi mogu potjecati od stvari koje su podobne davati plodove u naturalnom obliku (životinje, voćke i sl.), ali i od stvari koje za to nisu podobne (kuća, kamion i sl.). I civilni plodovi se dijele na ubrane, neubrane i one koji se mogu ubrati (*fructus percepti*, *non percepti* i *percipiendi*). Ubrani plodovi su oni koji su već primljeni (plaćena zakupnina), a neubrani su oni glede kojih postoji samo obveznopravni zahtjev (dospjela i dužna zakupnina). Kod civilnih plodova, za razliku od prirodnih, moguće je još nedospjele plodove ubrati (unaprijed plaćena zakupnina, kamata i sl.). Također, civilni plodovi se 'crpe' iz plodonosne stvari, ali posredstvom suradnje drugih osoba, što nije slučaj s prirodnim plodovima. Vlasnik koji ima pravo na civilne plodove je, u isto vrijeme, i vjerovnik drugog subjekta. Podjela na prirodne (plodove u naturalnom obliku) i civilne plodove ima svoje pravno značenje: dok kod prirodnih plodova važnu ulogu ima trenutak separacije (odvajanja), dotle kod civilnih plodova važnu ulogu ima trenutak dospelosti zbog čega neki tvrde da dospelošću i nastaje civilni plod.

3. POVIJESNI OSVRT NA STJECANJE VLASNIŠTVA PLODOVA I DIJELOVA STVARI

Povijesno gledano, u rimskom pravu pravo vlasništva na plodovima se stjecalo u različito vrijeme, u ovisnosti od osnove po kojoj se stjecalo.¹⁵ Tako se odvajanjem (separacijom) plodova njihovo vlasništvo stjecalo od strane vlasnika, ali ukoliko na stvari ne postoji emfiteuza¹⁶. Naime, u tom slučaju emfiteuta bi imao prednost pred vlasnikom te bi on stjecao plodove separacijom. Isto se odnosi i na poštenog¹⁷ posjednika (bonae fidei possessor). Ostali stvarnopravni ili obveznopravni ovlaštenici plodove su stjecali tek percepcijom tj. ubiranjem odnosno uzimanjem plodova u posjed. Primjerice, plodouživatelj (uzufruktuar) stekao bi vlasništvo plodova originarno - putem percepcije. Zakupnik, pak, kao obveznopravni ovlaštenik, stekao bi vlasništvo plodova, također, percepcijom - kad ih uzme u posjed. Zakupnik vlasništvo stječe derivativno, voljom zakupodavca jer vlasništvo na plodovima ne izvodi iz nekog svog vlastitog prava. Ta volja bi bila izražena u ugovoru o zakupu (locatio conductio rei) gdje bi zakupniku bilo odobreno ubiranje plodova ili ustupljeno pravo na plodove. Ovdje, zapravo, je uzimanje u posjed (perceptio) zamjenjivao neformalnu predaju (traditio) plodova od strane vlasnika zemljišta zakupcu. U slučaju krađe plodova nakon što su se odvojili vlasnik je bio legitimiran na rei vindicatio ili conditio furtiva a ne npr. plodouživatelj.

Prijašnja sudska praksa je imala zanimljiv razvojni put koji je išao od bezrezervne primjene ABGB-a (koji se tada zvao OGZ)¹⁸ pa potom samostalnog puta koji je bio oprečan tim OGZ-ovskim pravilima¹⁹ pa sve do stupanja na snagu ZOVO-a i na kon-

15) Vidjeti: Romic, A., Rimsko pravo, Pravni fakultet, Zagreb, 1998., str. 187.

16) Emfiteuza je vrsta dugoročnog nasljednog zakupa koji je nastajao na privatnim i carskim imanjima a bio je stvarnopravnog karaktera. Razvijala se u orijentalnim područjima dok je u zapadnim dijelovima Carstva postojala ustanova ager vectigalis. Ove ustanove su se međusobno razlikovale prema trajanju zakupa, pravnoj zaštiti, vrsti zemljišta na kojem su osnivane. S vremenom su se počele približavati, posebice na carskim imanjima, te je u 5. st. n.e. za njih važio isti naziv ius perpetuum ili ius emphyteuticum. Prema Justinijanovom pravu, emfiteuza je smatrana stvarnim, otudivim i nasljednim pravom na tuđem zemljištu. To pravo je svog titulara ovlašćivalo na mogućnost potpunog korištenja zemljišta te je bilo sadržajno dosta blisko pravu vlasništva. Premda je emfiteut plaćao naknadu (canon) vlasniku, on je imao ovlasti poput miješanja načina korištenja zemljišta, osnivanja služnosti, osnivanja podemfiteuze. No, snosio je i javne obveze koje su teretile zemljište, bio je dužan održavati ga u dobrom stanju te od vlasnika tražiti pristanak ukoliko poželi otuđiti svoje pravo. Tada bi vlasnik imao pravo prvokupa. U vezi sa zaštitom svojih prava emfiteuti su stajale na raspolaganju actio in rem vectigalis, actio confessoria utilis odnosno actio negatoria utilis. Mogao se, također, služiti i interdiktnom zaštitom. Vidjeti: Romic, A., Rječnik rimskog prava, Informator, Zagreb, 1975. str. 176. i 177.

17) U radu se koristi termin pošten jednako kao i termin savjestan u istom značenju. Naime, u stvarnopravnim zakonskim odredbama BiH koristi se termin savjestan a koristio je se i u odredbama bivšeg ZOVO-a. ZV RH rabi termin pošten a u teoriji i praksi nailazi se na uporabu kako jednog tako i drugog termina, opet, u istom značenju.

18) Primjenu ovih pravila je dopuštao Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. 4. 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije, SL.I. FNRJ br. 86/1946.

19) Naime, prije donošenja ZOVO-a u različitim vremenskim razdobljima, u bivšoj državi, nailazimo na oprečne odluke kojima se tretira isto pitanje koje se tiče stjecanja plodova od strane nepoštenog posjednika. Tako s jedne strane "vlasnik kome je drugi protupravno zauzeo nekretninu i prisvojio plodove od nje, može tražiti naknadu ovako prisvojenih plodova i preko toga naknadu štete." (Vrhovni sud NRH br. Gž-952/57 od 13. 6. 1957. ZSO 1957., sv.2, odl. br. 375) a s druge strane: "Vlasnik čije zemljište drugi bez posloводства koristi u proizvodnji, ima pravo tražiti naknadu u visini zakupnine koja se mogla dobiti u postojećim uvjetima proizvodnje" (Savezni vrhovni sud br. Rev-120/58 od 5. 4. 1958., ZSO 1958, sv.1, odl. Br. 62.) Iz ovoga proizlazi da nepošteni posjednik u prvom slučaju ne stječe plodove stvari, nego ih stječe njezin vlasnik a u drugom slučaju

cu Zakona o vlasničko-pravnim odnosima F BiH²⁰. ZOVO je odbacio oprečnu sudsku praksu koja mu je prethodila prihvativši rješenje prema kojem plodovi pripadaju vlasniku stvari, savjesnom posjedniku, plodouživatelj i zakupcu (čl. 27. ZOVO). Dakle, plodove svoje stvari steći će vlasnik osim ako netko nije njezin pošten posjednik, plodouživatelj ili zakupnik.²¹ Tako "plod koji nije odvojen od plodonosnih stvari, nije samostalna stvar već dio plodonosne stvari pa vlasniku (suvlasnicima, zajedničkim vlasnicima) pripada cijela stvar, uključujući i sve njezine neodvojene plodove."^{22 23 24} Ako bi ovlaštenici

pak plodove stječe nepošteni posjednik koji vlasniku zemljišta duguje samo naknadu za njegovo korištenje tj. zakupninu. Ovaj drugi slučaj stvarao je situaciju u kojoj onaj tko nije mogao dobiti od vlasnika u zakup određeno zemljište jednostavno ga je mogao samovoljno zauzeti i obraditi. Vlasniku zemljišta bi dugovao samo zakupninu čime je njegov prvotni cilj bio realiziran. O ovome: Gavella, N., O stjecanju vlasništva odvajanjem plodova, Privreda i pravo, br. 11/1980., str. 35. - 44.

20) Službene novine FBiH 6/98-155, 29/03. Treba napomenuti da je RBiH 1992. god. preuzela ZOVO iz 1980. (noveliran poslije ustavnih amandmana 1990. god.), potom 1995. kao vlastiti zakon da bi 24. 2. 1998. god. donijela federalni Zakon o vlasničko-pravnim odnosima.

21) Propust ZOVO-a je bio u tome što nije precizirao koji od posjednika matične stvari stječe vlasništvo ploda odvajanjem. Tako se postavljalo pitanje da li i u kojoj mjeri te kako se treba tumačiti čl. 27. ZOVO-a koji o tome govori. Naime, s obzirom da se prema čl. 70. ZOVO-a pod posjednikom ne misli samo na one koji stvar posjeduju kao da su vlasnici nego i na one koji vrše faktičnu vlast na stvari (pravo plodouživanja, pravo posudovnika, zakupca...) s razlogom se postavljalo ovo pitanje. Odgovor je na to pronađen u njemačkom BGB-u. Naime, u §955. st. 1. stoji kako će separacijom plodove steći poštenu posjednik (Eigenbesitzer) koji stvar posjeduje svojatajući si pravo vlasništva a u st. 2. se k ovome dodaju još i onaj koji stvar pošteno posjeduje svojatajući si neko od prava koje ovlašćuje na stjecanje plodova. Tako se smatralo da vlasništvo ploda odvajanjem od matične stvari stječe onaj posjednik koji ju pošteno posjeduje kao da je vlasnik ili kao da je plodouživatelj ili zakupac. Time je bila isključena mogućnost stjecanja od strane onih poštenih posjednika koje njihovo pravo ne ovlašćuje na plodove stvari (depozitar, posudovnik...) Više o ovome: Gavella, N., Stjecanje prava vlasništva preradom, sjedinjenjem, izgradnjom zgrade i odvajanjem plodova, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 1-2/81. str. 74. - 76.

22) Rješidba, Vrhovni sud Hrvatske Rev-423/82 od 31. 3. 1982., Izvor: Žuvela, M., Josipović, T., Sudska praksa br. 22, Inf. 1995/4318-4319, odl. 50., str. 8.

23) Sporno je bilo i da li se odredba čl. 27. ZOVO-a odnosi samo na prirodne, ili pak i na industrijske i civilne plodove te da li se odnosi na redovite ili na izvanredne plodove. S obzirom da nije postojala definicija ploda u pravnom smislu riječi sve je to izazivalo raspravu. Polazeći od teorijskog stava da su objekti prava vlasništva samo tjelesne stvari mogao je se civilnim plodovima osporavati status stvari pa stoga i objekta prava vlasništva. Ipak, često se šire tumačila sporna odredba pa su tako i civilni plodovi bili predmetom stjecanja vlasništva. Da nije tako, na poštenog posjednika, koji bi ubrao civilne plodove (npr. dospjele obroke zakupnine), bi se primjenjivala obveznopravna pravila pa bi, zbog toga, morao vratiti korist koju je imao od tude stvari dok ju je posjedovao. Onako, ako se ovom odredbom naturalno shvati u širem smislu, slijedom čl. 38. st. 2. ZOVO-a savjesni posjednik nije dužan platiti naknadu za korištenje stvari te ima pravo zadržati za sebe svaku korist koju je imao što proizlazi iz st. 5. po kojem savjestan posjednik ima pravo zahtijevati naknadu nužnih i korisnih troškova jedino ukoliko oni nisu obuhvaćeni koristima koje je dobio od iste te stvari. Ovakva situacija se mogla desiti kada bi vlasnik stvari prodao drugoj osobi stvar koja je već zakupljena. Prema čl. 541. st. 1. ZOO-a zakupac neće izgubiti svoj dosadašnji status, samo što će dospjele civilne plodove odnosno zakupninu sada plaćati drugoj osobi. Ako ta druga osoba ne bi postala vlasnikom (nevaljan kupoprodajni ugovor) a da to nije znala niti je mogla to znati (čl. 72. st. 2. ZOVO), neće biti dužan vratiti ubranu zakupninu koja je bila dospjela dok je on stvar pošteno posjedovao. No, ako bi se primjenjivale odredbe ZOO-a, sve bi se gledalo iz druge perspektive pa se zakupnina ne bi tretirala kao plod nego kao objekt činidbe između zakupnika i poštenog posjednika U tom slučaju, poštenu posjednik bi se smatrao stjecateljem bez osnove pa bi morao vratiti sve ubrane dospjele obroke zakupnine. Iz izloženog proizlazi kako je bolje šire tumačenje čl. 27. ZOVO-a na način da on određuje i kome pripada pravo vlasništva prirodnih plodova stvari a i tko je ovlaštenik onih prava koja su tzv. civilni plodovi stvari. Ovakvo tumačenje sporne odredbe zastupao je Gavella, N: O stjecanju vlasništva odvajanjem plodova, Privreda i pravo, br. 11/80, str. 39. - 42.

24) Treba napomenuti da je postojala i neusklađenost između odredaba kako savjesni posjednik stječe pravo vlasništva na plodovima odvajanjem ploda od matične stvari (čl. 27. st. 2. ZOVO) te kako, pri vraćanju

bili zajednički vlasnici plodonosne stvari separacijom bi plodove stekli oni prema čl. 18. ZOVO-a, ako su suvlasnici suplodouživateli, ili suposjednici plodove bi stjecali u suvlasništvo. Ukoliko suvlasnički dijelovi nisu bili određeni, pretpostavljalo se da su jednaki (čl. 13. st. 2. ZOVO-a).²⁵

4. PRAVNI UČINCI ODVAJANJA PLODOVA I DIJELOVA STVARI PREMA POZITIVNOPRAVNIM PROPISIMA

U Zakonu o vlasničko-pravnim odnosima FBiH²⁶, jednako kao i ZV RH i ABGB-u, primijenjeno je supstancijalno načelo (onome čija je stvar pripadaju i koristi od iste te; on nad njima stječe vlasništvo u trenutku odvajanja) kojeg, općenito, zagovaraju pravni poredci kontinentalnoeuropskog pravnog kruga.²⁷ Za primjenu odredaba koje se odnose na stjecanje vlasništva plodova i dijelova stvari potrebno je ispuniti sljedeće pretpostavke:

- plod odnosno dio se odvojio od matične stvari, te
- plod odnosno dio se odvojio od stvari nad kojom netko ima pravo vlasništva.

Plod se, u pravilu, smatra dijelom plodonosne stvari sve do njegova odvajanja. Naime, dok je plod 'fructus pendens' tj. dok nije odvojen od matične stvari, on nije samostalna stvar, nego je dio matične stvari.²⁸ Kao takav, ne može biti samostalni objekt prava. Nakon odvajanja postaje samostalna stvar te se na njemu zasniva novo pravo vlasništva u korist vlasnika stvari (npr. požnjeveno žito, pokošena livada...). Pri tome nije bitno je li do odvajanja došlo spontano (jabuke padnu sa stabla) ili radnjom vlasnika matične stvari ili pak radnjom treće poštene ili nepoštene osobe (lopov obere voćnjak). Tako do fizičkog odvajanja može doći ljudskim djelovanjem, djelovanjem prirodnih sila te i jednog i drugog.

Za razliku od odvajanja prirodnih plodova koja se vrše fizičkim odvajanjem; civilni plodovi se odvajaju dospijecom tražbine da se učini, plati ili dade ono što je prihod stva-

stvari vlasniku, savjestan posjednik predaje stvar vlasniku s plodovima koji još nisu ubrani (čl. 38. st. 1.). Iz ovoga bi se moglo zaključiti kako je pošten posjednik dužan predati vlasniku i one plodove koji su postali njegovi separacijom, ali koje nije percipirao. Ovo bi bilo neprihvatljivo, pa se ove odredbe tumače zajedno u smislu - savjestan posjednik predaje stvar vlasniku s onim plodovima koji su i tada još vlasnikov, a to su oni koji nisu odvojeni od matične stvari, dok plodovi koji su odvojeni a neubrani pripadaju savjesnom posjedniku stvari. O ovome: Gavella, N., O stjecanju vlasništva odvajanjem plodova, Privreda i pravo, br. 11/1980. s. 43. - 44.

25) Sporno je, također, bilo pitanje odnosi li se sve ovo izloženo na redovite ili/i izvanredne plodove. Ako se polazi od činjenice da izvanredni plodovi podrazumijevaju one odvojene plodove koji nastaju izvan okvira redovite namjene (drvo od posječenih voćaka, humus skinut sa zemljišta) iste, onda oni pripadaju vlasniku i poštenom posjedniku a ne plodouživatelu i zakupcu. O tome: Gavella, N., O stjecanju vlasništva odvajanjem plodova, Privreda i pravo, br. 11/1980. str. 39., bilješka 17.

26) Čl. 31. navedenog zakona kaže: "Pravo vlasništva na plodove koje stvar daje pripada vlasniku stvari. Savjestan posjednik, plodouživatelj i zakupac stvari koja daje plodove stječe pravo na plodove, u trenutku njihovog odvajanja. Plodovi iz st. 2. ovog članka do njihovog odvajanja sastavni su dio stvari i pripadaju njenom vlasniku" Isto rješenje je i u Nacrtu Zakona o stvarnim pravima BiH, čl. 12. st. 3.

27) Više o kontinentalnoeuropskom pravnom krugu: Gavella N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., Stvarno pravo, Informator, Zagreb, 1998., str. 380. - 384.

28) Više o tome: Gavella, N., Stjecanje prava vlasništva preradom, sjedinjenjem, izgradnjom zgrade i odvajanjem plodova, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 1-2/81, str. 72. - 76.

ri odnosno civilni plod. Dakle, od trenutka dospijeca, primjerice, zakupnine smatra se kako se ona, kao civilni plod, odvojila od matične stvari jer je nastalo pravo na zahtjev za njenu isplatu. Za razliku od rastavljanja stvari na samostalne dijelove gdje matična stvar koja se rastavlja prestaje postojati, ovdje nastankom nove samostalne odvojene stvari – ploda ne prestaje postojati matična stvar od koje se plod odvojio. Plod je nova stvar pa je nad tim plodom ovlašten netko, na temelju zakona, originarno steći vlasništvo. Ono se, dakle, stječe u trenutku odvajanja ploda. Primjerice, “pošteni posjednik zemljišta (šume) sjećom stabala postao je vlasnikom posječene drvene mase”.²⁹

Ponekad se supstancijalno načelo korigira proizvodnim načelom te vlasništvo odvajanjem stječe samostalni posjednik stvari (ako je u trenutku odvajanja bio savjestan posjednik) te ako na plodonoj stvari postoji pravo zakupnika ili pak plodouživatelja to vlasništvo stječe zakupnik³⁰ odnosno plodoužitelj.³¹ Ako bi, primjerice, plodouživanje prestalo prije no što se plodovi odvoje, oni bi pripali vlasniku a ne plodoužitelju.

Kada je riječ o odredbama o vraćanju stvari, treba razlikovati poštene od nepoštenih posjednika. Naime, ako se ustanovi da pošteni posjednik nema pravo posjedovati stvar, dužan je vlasniku vratiti stvar kakva je bila u trenutku kada je primio tužbu. On je tako tužitelju dužan predati ono što je preostalo od stvari s neubranim plodovima do trenutka kada je njegov posjed postao nepošten tj. od trenutka kada je posjednik primio tužbu (čl. 46. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima FBiH) s tim da se u ZV RH naglašava “ako je u sporu pravomoćno odlučeno da mu pravo na posjed ne pripada” (čl. 18. st. 4. ZV). Naime, pošten posjednik dužan je vratiti stvar vlasniku s plodovima koji nisu obrani (čl. 44. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima FBiH), dok za plodove koje je do tada ubrao, propustio ubrati, potrošio pošten posjednik ne duguje vlasniku nikakvu naknadu prema pravilu da samostalni posjednik tuđe stvari postaje vlasnikom plodova koji su se odvojili³². Nepošten posjednik je, pak, dužan naknaditi svu štetu koja je na stvari nastala pogoršanjem ili propašću stvari, osim ako bi ta šteta nastala i da se stvar nalazila kod vlasnika. Dužan je, također, stvar vratiti vlasniku s plodovima koje je stvar dala za vrijeme njegova posjeda kao i nadoknaditi vrijednost plodova koje je potrošio, otuđio ili uništio kao i vrijednost plodova koje je propustio ubrati.³³ S obzirom da plodovi pripadaju onome čija je stvar, izuzev kada je riječ o poštenom posjedniku, plodoužitelju i zakupcu³⁴ nepošten posjednik je dužan vratiti odvojene plodove. Ako su oni individualno određeni, vraćaju se kao takvi; a ako su generični, potrošeni ili nisu više u posjedu nepoštenog posjednika na zahtjev vlasnika nepošteni posjednik bit će dužan isplatiti naknadu u visini njihove vrijednosti.

Zakon o vlasničko-pravnim odnosima FBiH nema definiranu odredbu o dijelovima stvari kao što je to slučaj sa ZV RH. Tako, u ZV RH poradi sigurnosti u pravnom prometu presumira se kako na nebitnim (odvojivim) dijelovima stvari postoje ista prava kao i

29) VSH, Rev-1524/89. od 10. 10. 1989., PSP- 49/23 Izvor: Žuvela, M., Vlasničko-pravni odnosi, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o zemljišnim knjigama, Organizator, 2004., str. 277.

30) Da li zakupnik stječe vlasništvo separacijom ili tek ubiranjem bilo je u pravnoj teoriji sporno sve dok čl. 27. ZOVO-a nije spor riješio u prilog stjecanja vlasništva od strane zakupca odvajanjem. Isto rješenje je prihvaćeno i u Zakonu o vlasničko-pravnim odnosima FBiH

31) Vidjeti čl. 31. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima FBiH, čl. 113. Nacrta Zakona o stvarnim pravima BiH, čl. 143. st. 1. ZV RH

32) U skladu s čl. 31. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima i čl. 141. st. 2. ZV RH

33) Vidjeti čl. 45. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima FBiH te čl. 165. st. 1. ZV RH

34) Vidjeti čl. 31. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima FBiH i čl. 141. st. 1. i 2. ZV RH

na cijeloj stvari, osim ako je na posebnom pravnom temelju treća osoba stekla neko pravo različito od prava na cijeloj stvari (čl. 6. st. 2. ZV). Dakle, odvojeni dijelovi pripadaju vlasniku stvari a tko tvrdi suprotno, mora to i dokazati. U Nacrtu zakona o stvarnim pravima BiH člankom 10. regulirano je i vlasništvo dijelova stvari a smisao odredaba je jednak kao u ZV RH.

Nositelji ograničenih stvarnih prava stječu vlasništvo plodova ili drugih dijelova neke tuđe stvari odvajanjem, osim u slučajevima kada ih to njihovo pravo ovlašćuje samo na uzimanje plodova ili dijelova stvari koji tada ubiranjem (percepcijom) postaju njihovi.³⁵ U čl. 113. st. 3. Nacrta zakona o stvarnim pravima BiH se kaže kako nositelj ograničenog stvarnog prava na stvari, odnosno poštenji posjednik ne stječe vlasništvo plodova i drugoga što se od stvari odvojilo, ako vlasništvo toga stekne za sebe neka druga osoba po zakonskoj osnovi. Poradi preciznosti ove odredbe trebalo bi u nastavku dodati još jedan članak koji bi se odnosio na te tzv. druge osnove. Naime, riječ je o odredbama o stjecanju na temelju obveznog prava. ZV RH to precizira na način da kaže kako onaj tko na temelju nekog obveznog prava ima pravo na plodove ili druge dijelove tuđe stvari koja mu je predana u posjed, a posjeduje ju u času odvajanja tih plodova ili dijelova, stječe iste u vlasništvo samim odvajanjem. Ukoliko u tom trenutku nema stvar u posjedu, steći će ih tek kada ih primi u posjed. Nadalje, ukoliko neka druga osoba posjeduje stvar od koje su se odvojili plodovi ili nešto drugo, kao da je ona nositelj obveznog prava na temelju kojega bi joj pripadalo vlasništvo plodova ili drugih dijelova te stvari, ona samim odvajanjem postaje vlasnikom odvojenoga, ali ne ako u tom trenutku nije bila poštenim posjednikom tuđe stvari.³⁶

U pravilu, plod ne mora biti percipiran da bi se na njemu separacijom originarno steklo vlasništvo. Samo će u nekim slučajevima za stjecanje vlasništva ploda biti potrebna percepcija. Tako, kada neka osoba ima pravo ususa, vlasništvo stječe percepcijom (ubiranjem) a ne separacijom.³⁷ Zato je potrebno postojanje nekog pravnog posla između dotadašnjeg vlasnika ploda i percipijenta koji ovlašćuje stjecatelja na percepciju ploda. Ako se vlasništvo izvodi iz vlasništva onoga kome je plod ranije pripadao, riječ je o derivativnom stjecanju vlasništva. Tako, percipijent ubire plod, s dozvolom dotadašnjeg posjednika odnosno putom traditio longa manu tradira mu se plod. Naime, ako plod još nije odvojen od matične stvari, njegovo vlasništvo se izvodi iz vlasništva vlasnika te matične stvari a ako je plod odvojen, onda se izvodi iz vlasništva onoga tko ga je stekao separacijom.

Sve odredbe koje se tiču stjecanja vlasništva na odvojenim plodovima se odnose i na plodove životinja. Plod životinje je plod ženke i pripada njenom vlasniku, odnosno naprijed spominjanim osobama. Istina, Zakon o vlasničko-pravnim odnosima FBiH nema odredbu koja govori o plodovima životinja, ali je zato sadrži Nacrt zakona o stvarnim pravima BiH³⁸. K tome još u Nacrtu zakona o stvarnim pravima (čl. 5. st. 7.) se naglašava kako životinje nisu stvari, ali za njih vrijedi sve što i za stvari, ako nije nešto posebno zakonom određeno.³⁹ Dok je mladunče u utrobi životinje, smatra se sastavnim

35) Vidjeti čl. 31. Zakona o vlasničko-pravnim odnosima, čl. 113. st. 1. Nacrta zakona o stvarnim pravima BiH, čl. 142. st. 1. ZV RH

36) Vidjeti čl. 143. st. 1. i 2. ZV RH

37) Izvor: Vedriš, M., Klarić, P., Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2000., str. 274.

38) Vidjeti čl. 13. Nacrta Zakona o stvarnim pravima BiH te čl. 144. st. 1. ZV RH

39) To što za životinje vrijedi sve što i za stvari nije rješenje koje bi ljudima trebalo služiti na ponos.

dijelom stvari te je u vlasništvu vlasnika životinje. Kada se, pak, odvoji od životinje, postaje samostalnom stvari u vlasništvu vlasnika životinje odnosno poštenog posjednika. Međutim, u ovom slučaju zakon upućuje i na primjenu običaja ako oni o tome postoje.⁴⁰ Onaj tko je imao troškove poradi nastanka plodova ovlašten je prije njihove predaje zahtijevati njihovu naknadu ukoliko bi ih imao i dobar gospodar.⁴¹ Ta naknada ne smije biti veća od vrijednosti plodova koje je dužan predati.

Isto rješenje postoji i u §406. ABGB-a, gdje se kaže da vlasnik životinje, koju oplodi životinja nekog drugog vlasnika, ne duguje ovom drugom naknadu ukoliko to nije ugovoreno. Naime, oplodnja tuđe životinje se ne smatra doprinosom koji potječe od stvari (životinje koja oplođuje).⁴² Dakle, svejedno je je li majka mladunčeta oplodjena mužjacom svog vlasnika ili mužjacom nekog drugog vlasnika. Vlasnik mužjaka nema pravo na suvlasnički udio a naknadu može zahtijevati samo ako je ona ugovorena. Korištenje tuđeg ždrijepca ili bika za opasivanje ovdje je administrativno-pravno regulirano. Naime, unapređenje uzgoja životinja je regulirano pokrajinskim propisima te su tako vlasnici životinja koje su propisom nabrojane ovlašteni zahtijevati za njihovo dovođenje pristojbe za pokriće troškova.

Prema ABGB-u priraštaj postoji na prirodnim plodovima (osim što postoji na dijelovima stvari koje se od nje ne mogu razdvojiti) koji nastaju na samoj stvari. Pod prirodnim plodovima se misli na mladunčad, životinjske proizvode (vuna, mlijeko..) i plodove tla (§§ 405ff, 420f)⁴³ - dakle, one plodove koje zemlja rađa bez obrađivanja.⁴⁴ Jasnose kaže da prirodni plodovi nekog zemljišta, odnosno koristi koje na njemu nastanu bez obrađivanja poput trave, gljiva i tome slično pripadaju vlasniku zemljišta kao što i plodovi životinje pripadaju vlasniku iste. § 406. jasno kaže da mladunče pripada vlasniku ženke a ne mužjaka. Neodvojivi, pak, priraštaj je nesamostalni sastavni dio zemljišta (§§294f) ili ženke. S obzirom da plodovi potječu od stvari, nad njima se stječe vlasništvo. Dok plod nije odvojen, on prati pravnu sudbinu matične stvari te se pitanje vlasništva postavlja tek nakon odvajanja. Nakon odvajanja, ukoliko nije drugačije određeno, od-

Jasno, posebnim zakonima se mogu zaštititi prava životinja, ali i to je nedostatno sve dok god u pravnoj regulativi i, nadasve, u ljudskoj svijesti postoji iole traga poistovjećivanja životinja sa stvarima. No, da se i na tome nešto pozitivno radi, govori i podatak o tome kako se diljem svijeta, u ovom trenutku, prikupljaju potpisi za međunarodnu peticiju 'Životinje su mi važne' s ciljem donošenja Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja od strane Ujedinjenih naroda. Tom deklaracijom, za koju je potrebno skupiti 10 milijuna potpisa, životinjama bi se priznala sposobnost osjećaja boli i patnje, odnosno priznalo bi ih se kao osjećajna bića dok bi dobrobit životinja dobila na važnosti. O peticiji vidjeti: www.prijatelji-životinja.hr

Glede odnosa ljudi prema pravima životinja najilustrativnije govore riječi Janeza Drnovška (Izvor: Ta ravnopravna stvorenja, Dvostruka Duga, Čakovec i Prijatelji životinja, Zagreb, 2007., str. 101.): «Životinje su također živa bića. One isto tako imaju osjećaje. No mi često postupamo s njima na način kojim odajemo kako smo zapravo mi oni koji u svoj toj priči nemaju osjećaje. Sa životinjama postupamo kao s mrtvom robom i uopće nam ne pada na pamet da sa svim tim možda nešto nije u redu. Kako je to moguće? Razlog leži u tome da svoje postupke nismo dovoljno osvijestili. Da smo svojih djela dovoljno svjesni, ne bismo tako postupali. Slijedimo ustaljene obrasce ponašanja koje prihvaćamo kao normalne, a da o njima uopće ne razmišljamo».

40) čl. 13. Nacrta Zakona o stvarnim pravima BiH, čl. 144. st. 2. ZV RH

41) Vidjeti čl. 12. Nacrta zakona o stvarnim pravima BiH, čl. 8. st. 6. ZV RH

42) O tome: /Klang/ in Klang/Gschnitzer, Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen, Gesetzbuch, Band II, 1950., §405., str. 277.

43) Vidjeti: /Spielbueheler/in Rummel, Kommentar zu Allgemeinen bürgerlichen, Gesetzbuch, Band I, 3. izdanje, 2000., str. 610. i 611.

44) Vidjeti: /Klang/ in Klang/Gschnitzer, Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen, Gesetzbuch, Band II, 1950., str. 275.

vojeni plodovi pripadaju vlasniku matične stvari. Međutim, plodovi neće pripadati vlasniku matične stvari ukoliko netko na njima ima stvarno ili obvezno pravo na njihovo korištenje poput plodouživatelja i zakupca.

Prema ABGB-u odvajanjem ploda vlasništvo istog bi stekao vlasnik matične stvari (§§405 i 406), poštenu posjednik koji je posjedovao tu stvar kao da je vlasnik (§330) te plodouživatelj (§§511 i 519), odnosno zakupnik.⁴⁵ Naime, ako bi netko imao pravo plodouživanja, tada bi plodovi stvari pripali njemu a ne posjedniku odnosno vlasniku, a ako je stvar bila u nečijem zakupu, onda bi zakupnik stjecao plodove a ne plodouživatelj, posjednik odnosno vlasnik. S obzirom da ovi ovlaštenici stječu vlasništvo ploda odvajanjem, znači da ga stječu ne samo nad ubranim plodovima nego, primjerice, i nad otpalim i ukradenim voćem. Trenutak stjecanja je trenutak odvajanja (separiranja) za što nije potrebna neka posebna radnja (percepcija). Stjecanje plodouživatelja i zakupca je derivativno a poštenog posjednika i poštenog pronalazača izvorno. Prema §392 poštenu nalaznik stječe pravo korištenja nađene stvari nakon godinu dana a plodove treba vratiti, potrošene nadoknaditi ako se prije isteka zastarnog roka javi vlasnik. Prema §330, poštenu posjednik stječe prirodne plodove odvajanjem a civilne ubiranjem. K tomu još (§422) vlasnik zemljišta može koristiti stršće grane tuđeg drveta te ih stječe prilikom njihova odvajanja (SZ 2/119). Tu je riječ o stjecanju plodova na temelju tzv. prava o prelaženju (stršenju).

U austrijskoj teoriji se također postavljalo pitanje je li obazrivo ubiranje cvijeća, traženje gljiva, skupljanje trave, bobičastog voća zahvat u tuđe vlasništvo. Smatra se da je to dopušteno ako se ne događa u svrhu stjecanja koristi. O tome govori Zakon o šumama (§33 u svezi s §174 stavak 4, lit.b2). Također se spominje kako, prema običajnom pravu, svatko ima pravo skupljati gljive i bobičaste plodove. Od ForstG-novele 1987. (BGBl 1987/576) morat će se prihvatiti ograničenja ovog prava, jer je prema §174 stavak 4. lit b Z 2 ForstG, skupljanje gljiva u količini većoj od dva kilograma dnevno je kažnjivo i tretira se kao upravno prekraćenje.^{46 47 48} Divljač koja se može loviti ne smatra se plo-

45) Izvor: Gavella, N., O stjecanju vlasništva odvajanjem plodova, Privreda i pravo, br. 11/1980., str. 36.

46) Koziol/Welser/, Burgerliches Recht, Band I: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, 12. izdanje, 2002., str. 282.

47) U FBiH prema čl. 9. Zakona o šumama (Službene novine FBiH 20/02, 37/04) stoji kako kantonalna šumsko gospodarska društva mogu uzgajati i iskorištavati ljekovito, aromatsko bilje, gljive, šumske plodove, puževe, rakove, maline, kupine, borovnice kao i smolu ili odobriti drugim pravnim i fizičkim osobama njihovo iskorištavanje u opsegu i na mjestima koja su određena u šumskogospodarskoj osnovi i na temelju dokumentacije koju propisuje kantonalno šumsko gospodarsko društvo. Također, navodi se kako je u šumi i na šumskom zemljištu zabranjeno iskorištavanje humusa, gline, treseta, pijeska, šljunka, krečnjaka, kamena i mineralnih sirovina, kao i skidanje kore sa drveća i bušenje stabala, uklanjanje iz šume grana i drugih ostataka drveta od sječe, kao i ostalih organskih materija koje su nužne za poboljšanje plodnosti tla. Iznimno od navedenog kantonalna šumsko gospodarska društva i vlasnici privatnih šuma mogu za svoje potrebe, kao i uz naknadu za potrebe građana i drugih pravnih osoba iskorištavati ljekovito, aromatsko bilje, gljive, šumske plodove, puževe, rakove, maline, kupine, borovnice, i smolu ukoliko šumskogospodarskom osnovom nije drugačije određeno. U istom članku stoji kako je u nadležnosti federalnog ministra propisivanje uvjeta za uzgoj, iskorištavanje, sakupljanje i promet naprijed navedenih šumskih proizvoda. Misli se na vrijeme, način sakupljanja, iskorištavanja, sadržaj i način izdavanja odobrenja za promet itd. Prema čl. 34. Zakona o zaštiti prirode FBiH (Službene novine FBiH br. 33/03. stoji kako je zabranjeno svako namjerno branje, skupljanje, rezanje, vadenje korijenja ili oštećivanje zaštićenih vrsta biljaka i gljiva u njihovom prirodnom opsegu koje se nalaze u divljini te čuvanje, transport i prodaja ili razmjena takvih vrsta izuzev onih koje su pribavljene po pravnoj osnovi prije stupanja na snagu navedenog zakona.

48) U RH, prema čl. 32. Zakona o šumama (Narodne novine br. 140/05), zabranjeno je, između ostalog, skupljanje i odošenje šušnja, mahovine, šumskih plodova i drugih šumskih proizvoda, s tim da se u čl. 33.

dom zemljišta te tako nije ni priraštaj. Divlje životinje žive u prirodi, na slobodi i one ne pripadaju prema §295. zemljištu te su bez vlasnika (§§382 f).^{49 50} Za razliku od njih, na pitome (domaće) životinje kao i pripitomljene se primjenjuju opća pravila te tako njima raspolaže vlasnik kao i s ostalim stvarima. Ako pripitomljena životinja ponovno stekne svoju prirodnu slobodu, prema §384, stavak 2, vlasnik ima pravo pratiti je tijekom 42 dana, nakon čega vrijede pravila koja se odnose na mogućnost prisvajanja divljih životinja.⁵¹ Što se tiče rudnog blaga, rudarski slobodne mineralne tvari ne mogu biti predmet

ostavlja mogućnost Trgovačkom društvu da u šumama u vlasništvu RH predvidi za svoje potrebe i za potrebe građana uz naknadu skupljanje šumskih proizvoda, iskorištavanje humusa i smolarenje itd. pod uvjetom da to nije u suprotnosti sa šumskogospodarskim planovima i posebnim propisima. Dakle, općim aktima Hrvatskih šuma, odnosno drugih pravnih osoba koje gospodare šumama u državnom vlasništvu može se dopustiti sakupljanje gljiva i ljekovitog bilja u količinama koje ne ugrožavaju njihov opstanak i širenje potom sakupljanje plodova kupina, malina, drienka, šipka i bazge bez ograničenja te sakupljanje plodova kestena i šumskih voćarica samo u vrijeme njihove zriobe. Uvjeti za sakupljanje gljiva, ljekovitog i ukrasnog bilja te šumskih plodova propisani su u čl. 36. Pravilnika o uređivanju šuma (Narodne novine, 11/97., 121/97., 132/97., 52/01.) te Pravilnikom o zaštiti gljiva (Narodne novine, 79/98., 115/98., 34/02.) Više o ovome: Medvedović, D., *Zaštita nekih dijelova okoliša u hrvatskom pravnom sustavu*, Pravo okoliša, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2003., str. 122. - 125.

Prema čl. 2. Zakona o zaštiti prirode (Narodne novine br. 70/05) priroda i prirodne vrijednosti su od interesa za RH te uživaju njezinu osobitu zaštitu. Čl. 7. istog zakona definira divlje životinje, gljiva kao sve životinje koje nisu nastale pod utjecajem čovjeka kao posljedica uzgojnih aktivnosti. Za skupljanje biljaka, gljiva i njihovih dijelova koje pripadaju kategoriji strogo zaštićenih svojiti u svrhu prerade, trgovine i drugog prometa potrebno je ishoditi dopuštenje Ministarstva. Dopuštenje se izdaje rješenjem. Također je potrebno prethodna suglasnost vlasnika ili nositelja prava na prirodnim dobrima (čl. 89. Zakona o zaštiti prirode). Čl. 94. istog zakona kaže da je korištenje zaštićenih divljih svojiti dopušteno na način i u količini da se njihove populacije na državnoj i lokalnoj razini ne dovedu u opasnost s tim da Ministarstvo vodi evidenciju o načinu i količini korištenja zaštićenih divljih svojiti radi utvrđivanja i praćenja stanja populacije. Tako, ako se utvrdi da su ugrožene zbog njihovog korištenja ministar može donijeti naredbu kojom zabranjuje ili ograničava korištenje te svojite. Također, zabranjeno je namjerno branje, sakupljanje, uništavanje, sječa ili iskopavanje samoniklih strogo zaštićenih biljaka i gljiva (čl. 97. st. 1. Zakona o zaštiti prirode). Iznimka od ovog pravila postoji ako se dobije dopuštenje Ministarstva (čl. 99.).

49) Premda ispada da divlje životinje može, u principu, svatko prisvojiti ipak zbog brojnih ograničenja posebnih propisa to prisvajanje je moguće samo u zakonom iznimnim slučajevima. O vlasništvu divljači, pitomih životinja i rudnog blaga: /Koziol/Welser/, *Bürgerliches Recht*, Band I: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, 12. izdanje, 2002., str. 278. i 279.

50) Prema Zakonu o lovstvu FBiH (Službene novine FBiH br. 4/06.) divljač je državno vlasništvo i dobro od općeg interesa, koje uživa posebnu brigu i zaštitu. U čl. 3. ovog zakona stoji kako ulovljena, ranjena i uginula divljač i njeni dijelovi pripadaju korisniku lovišta, a na zemljištima i vodama izvan lovišta pripada kantonalnom ministarstvu mjerodavnom za poslove šumarstva ili pravnoj ili fizičkoj osobi kojoj je povjerena zaštita divljači izvan lovišta. U čl. 7. stoji kako je na površinama zemljišta i na vodama izvan lovišta divljač dužan zaštititi vlasnik zemljišta, pravna ili fizička osoba i kantonalno ministarstvo na čijem se području nalazi zemljište i vode koje se koriste. Također, zabranjen je lov zaštićene divljači na zemljištima i vodama izvan lovišta.

51) Čl. 72. Nacrta zakona o stvarnim pravima kaže da ukoliko na tuđu nekretninu dospiju nečija životinja, roj pčela ili stvar koja se s njom nije povezala tako da je time prestala samostalno postojati, onaj čije su to stvari može, u primjerenom roku pristupiti na tuđe zemljište da bi ih uzeo natrag. Isto je i u čl. 106. ZVRH Smisao odredbi ABGB-a je isti i u RH. Naime, pitome i pripitomljene životinje obično su u nečijem vlasništvu a kada pripitomljene životinje izostanu 40 dana ispod vlasti svog gospodara te kada vlasnik u roku od 2 dana ne vrati, također, izostali roj pčela uzet će se da su sve one postale ničije (čl. 132. st. 3. ZV RH). O napuštenim stvarima nema odredaba niti u Zakonu o vlasničko-pravnim odnosima FBiH a niti u Nacrtu zakona o stvarnim pravima. Po uzoru na čl. 132. ZV RH koji se odnosi na napuštene stvari trebalo bi isto unijeti i u tekst Nacrta zakona o stvarnim pravima BiH. Ulovljena, ranjena i uginula divljač te njezini dijelovi pripadaju lovoovlašteniku ako prema lovnogospodarskoj osnovi uzgaja tu vrstu divljači u lovištu pa čak i ako ju ne uzgaja sve dok drugi lovoovlaštenik prava lova ne dokaže svoje pravo na tu divljač i njezine dijelove. Na površinama

raspolaganja vlasnika zemljišta i njih može svatko, tko ispunjava određene preduvjete, tražiti i stjecati. Takve stvari su većina metala, gips, ugljen, magnezit i vapnenac (§3 MinroG). Inače, prisvajanje mineralnih sirovina regulirano je Zakonom o mineralnim tvarima 1999 (BGB1 I 1999/38). Prema §4 MinroG u vlasništvo Saveza spadaju sljedeći minerali: kamena sol, ugljikovodici, sirovine koje sadrže uran i thorij. Sve ostale mineralne sirovine pripadaju vlasniku zemljišta (§5 MinroG) te ih on smije kopati.⁵²

5. ZAKLJUČAK

Pravni karakter plodova i dijelova stvari se ogleda upravo u reguliranju stjecanja vlasništva nad njima. Naime, dolaze posebice do izražaja u onim pravnim odnosima na temelju kojih nekome pripadaju plodovi tuđe stvari, kada se plodonosna stvar predaje singularnom sukcesoru, kada se stvar vraća vlasniku itd. Stjecanje vlasništva plodova i dijelova stvari u Bosni i Hercegovini riješeno je prvenstveno primjenom načela supstancije a posredno proizvodnim načelom. Prema načelu supstancije, odvajanjem stječe pravo vlasništva odvojenog ploda ili odvojenog dijela stvari, odnosno unutarnji priraštaj vlasnik one stvari od koje se priraštaj odvojio. Ovo načelo je samo korigirano proizvodnim načelom u slučajevima kada netko drugi, temeljem ograničenog stvarnog prava, odnosno nekog obveznog prava, odvajanjem stječe priraštaj (pošteni posjednik, plodouživatelj, zakupac), odnosno percepcijom (npr. služnost uporabe, založno pravo na pokretnoj stvari). Takva zakonska rješenja ukazuju na njihovu usklađenost s međunarodnim standardima europskog prava, što je pohvalno. Premda su odredbe u Nacrtu zakona o stvarnim pravima BiH u najvećem dijelu usklađene s odredbama ZV RH pa i suštinski s glavnim rješenjima u ABGB-u, uputno je u nekim manjim segmentima uzeti za uzor rješenja spomenutih zakona, posebice ZV RH.

izvan lovišta , naprijed navedena divljač, pripada osobi koja provodi zaštitu divljači na tim površinama (čl. 73. st. 1. i 2. Zakona o lovstvu, Narodne novine br. 140/05). Ti ovlaštenici su pobrojani u čl. 5. Zakona o lovstvu. Inače, ovaj zakon uređuje gospodarenje lovištem i divljači odnosno uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih dijelova (čl. 1. st. 1. Zakona o lovstvu) a u čl. 3. istog zakona pobrojane su sve životinjske vrste koje se smatraju divljači.

52) U FBiH treba biti tek donesen Zakon o rudarstvu. Naime, Vlada FBiH je već utvrdila Nacrt zakona o rudarstvu. Brojne promjene u Bosni i Hercegovini nalažu potrebu donošenja novog zakona iz ove oblasti kako bi se na federalnom nivou rudarska privreda uključila u ukupnu tržišnu tranziciju. Novim zakonskim rješenjima reguliraju se pravo na eksploataciju mineralnih sirovina, koncesije i načini eksploatacije. U međuvremenu, u primjeni je državni Zakon o rudarstvu, službeni list RBiH br. 24/93, 13/94 te Zakon o izmjeni Zakona o rudarstvu, Službene novine FBiH br. 6/08. K tome još čl. 7. st. 4. Nacrta Zakona o stvarnim pravima BiH kaže kako rudna bogatstva, vode, divljač, ribe i drugi slobodni dijelovi prirode postaju predmet vlasništva i drugih stvarnih prava kada se zahvate ili odvoje od svoga ležišta ili staništa na osnovu dozvole ili koncesije nadležnog tijela.

U RH, pak, sveukupno rudno blago je u njenom vlasništvu te kao dobro od njenog interesa uživa i njezinu osobitu zaštitu (čl. 1. Zakona o rudarstvu, Narodne novine br. 190/03.). Tako nadležna vlast odobrenje za istraživanje mineralnih sirovina ili rudarsku koncesiju za eksploataciju mineralnih sirovina daje pravnoj osobi sa sjedištem u RH registriranoj za obavljanje te djelatnosti (tj. trgovačkom društvu) i fizičkoj osobi koja u RH ima registriran obrt za obavljanje istraživanja ili eksploataciju mineralnih sirovina (tj. obrtniku) (čl. 9. Zakona o rudarstvu).

ACQUISITION OF OWNERSHIP OF FRUITS AND PARTS OF THING

Summary

This work deals with articles of the Law on Property Right Relations of Federation of Bosnia and Herzegovina concerning acquisition of ownership of fruits and parts of thing by separation. It discusses about question of harmonization of these regulations with international standards of European Law. It also analyses mentioned articles according to the Law on Ownership and Other Real Rights of the Republic of Croatia and those of Austrian Civil Code, giving suggestions for supplement of already prepared Draft of the Law on Real Rights of Bosnia and Herzegovina.

Key words: ownership, fruits, parts of thing, principle of the production, principle of the substance